

CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME VE ÜLKE DENEYİMLERİ

Doç. Dr. Seyfi YILDIZ

Anadolu Ajansı
seyfiyildiz@hotmail.com

Yrd. Doç. Dr. Alparslan UĞUR

Kırıkkale Üniversitesi, İİBF Maliye Bölümü
alparslanugur@hotmail.com

Öz

Kadınlar erkeklere göre ekonomik, sosyal ve siyasal alanlardaki eşitlik açısından daha dezavantajlıdır. Bütçe programlarında ve politikalarındaki cinsiyet hususlarını da içeren parametrelerin altında yatan neden budur. Cinsiyete duyarlı bütçeleme deneyimi bütçeye ayrıntılı bir şekilde cinsiyet ayrımı gözeterek bakmaktadır. Bu anlayışta kadın ve erkekler arasında ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik olarak devlet bütçeleri önemli fonksiyonlar üstlenmektedir. Süreçte daha başarılı olmak için, politika çıkarımlarından somut gelişmeler elde edilmesi yoluyla cinsiyete duyarlı bütçeleme sürecinin içine entegre edilmelidir. Günümüzde cinsiyete duyarlı bütçeler dünyadaki birçok ülkede uygulanmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyete duyarlı bütçeleme, kamu bütçeleri, bütçe harcamaları.

GENDER BUDGETING AND COUNTRY EXPERIENCES

Abstract

Women are disadvantaged relative to men, according to key economic, social, and political measures of equality. The concept of externalities underlies the arguments for including gender considerations in budget programs and policies. The experience to date with “gender budgeting,” entails looking at gender issues comprehensively within the budget. In this approach, the public budgets have important functions to remove discriminations between women and men. To become more useful in the process, gender budgeting should be integrated into budget processes in a way that generates tangible improvements in policy outcomes. At the present day, gender budgetings are tried to be practiced in most of the country in the world.

Keywords: Gender budgeting, government budgets, budget expenditure.

1. Giriş

Dünyadaki birçok ülkede kadına yönelik baskı, şiddet ve ayrımcı politikaların halen devam etmesi, kadınların ekonomik ve sosyal anlamda özgürleştirilememesi, birçok ülkede kadın haklarını iyileştirici politika ve kurumların oluşmasını sağlamıştır. Yapılan düzenlemelerle kadının sosyal konumu güçlendirilmeye çalışılmış, geçmişten beri süre gelen eşitsiz uygulamalar giderilmeye çalışılmıştır. Cinsiyete duyarlı bütçeleme olarak dilimize çevrilen bütçeleme anlayışı da bu uygulamalardan biridir. Bütçeler devletin ekonomik ve sosyal hedeflerine ulaşması için öngördüğü ekonomik hedefleri yansıtmaktadır. Cinsiyete

duyarlı bir bütçelemeye kamu harcamaları ve vergiler kullanılarak kaynakların cinsiyetler arası eşit kullanımı sağlanmaya çalışılmaktadır.

1980'lerden itibaren uygulanmaya konulan cinsiyete duyarlı bütçeler günümüzde farklı seçenek ve formlarda birçok ülkede uygulanmaktadır. Ülkelerde görülen genel uygulama kadınlar için ayrı bir bütçenin yapılması değil var olan bütçe içerisinde kadın haklarının fazlaca gözetilmesi ve cinsiyetler arası eşitsizliğin giderilmesidir. Çalışmamızda öncelikle cinsiyete duyarlı bütçelemenin önemi ve gelişimi anlatılacak, bütçeleme sürecinin analizi yapılacaktır. Daha sonraki süreçte cinsiyete duyarlı bütçelemenin yapıldığı ülke deneyimleri anlatılarak Türkiye'deki durum değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2. Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Kavramı

Cinsiyete duyarlı bütçeleme hükümetin cinsiyet eşitsizliğini, uyguladığı bütçesel politikalarla ortadan kaldırması, uygulanan bütçe politikalarıyla kadının ve erkeğin farklı sosyal ve ekonomik durumu dikkate alınarak eşitsizliği giderici önlemlerin alınmasıdır. Harcama ve vergilendirme politikalarının kadınlar ve üzerinde farklı etkileri söz konusudur. Uygulanan politikalarla kadın ve erkek arasındaki ayırım ortadan kaldırılmakta ve cinsiyet eşitliği sağlanmaya çalışılmaktadır (Bellamy, 2002:4).

Feminist konularda mücadele edenlerin uzun uğraşları sonunda elde ettiği en önemli sonuçlardan biri cinsiyete duyarlı bütçelemedir. Dünyada farklı biçim ve yöntemlerde uygulama alanı bulan cinsiyete duyarlı bütçeleme anlayışı, kadınlar için farklı bir bütçeleme sürecinin olmasını değil, kamunun kaynaklarının erkekler ve kadınlar arasında ayrımcılık yapılmadan eşit bir şekilde kullanılmasını ifade etmektedir. Bütçeleme sürecinde plan ve hedeflerin konulması da dahil olmak üzere kaynakların eşit bir şekilde bölüştürülmesi ve hedeflere en iyi nasıl ulaşılabileceğinin değerlendirilmesi evreleri söz konusudur. Bütçeleme süreciyle kamunun kaynaklarının ne kadarlık bir kısmının kadınlara aktarıldığının analizi yapılmaktadır (Tüğen ve Özen, 2008:2). Bu anlamda yapılacak bütçeleme cinsiyete duyarlı bir şekilde bütçelerin hazırlanması, uygulanması, analiz edilmesidir. Uygulanan politikalarla bütçenin %50'si kadınlara %50'si erkeklere verilmemekte, kadınların bütçeden daha fazla pay almasına değil kadınlara daha fazla öncelik verilmesine çalışılmaktadır (UNIFEM, 2007).

Kadınların, erkeklere göre öncelikleri, tercihleri ve ihtiyaçları farklı olsa da bu durum gerek politikaların hazırlanmasında gerekse de uygulanmasında dikkate alınmamaktadır. Nihayetinde politikaların mali göstergelerini belirten bütçe cinsiyetler arası eşitsizliğin oluşmasının en önemli sebebidir. Yapılan kamusal harcamalardan kadınlar ve erkekler eşit bir şekilde faydalanamamaktadır. Bu anlamda kadınların ihtiyaçları ve harcama düzeyleri

erkeklere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin sağlık problemleri söz konusu olduğunda yapılacak harcamaların çoğunluğu kadınlara yönelik olacaktır. Savunma, adalet, diplomasi gibi tam kamusal mallardan kimlerin daha fazla faydalandığını tespit etmek imkansızdır. Harcama programında temel amaç kadınların talep ettikleri harcamaların sunulup sunulmadığı ve önceliklerin ne kadarının kadınlara verildiğidir (Elson, 2006:67). Her ne kadar otoban, baraj gibi büyük bayındırlık harcamalarının cinsiyetlere göre ayrıştırılması zor olsa da eğitim, sağlık, istihdam gibi konularda hizmetlerin cinsiyetlere göre ayırımı daha kolaydır. Bu anlamda yapılacak bütçeylemeyle üç sorunun cevabı aranmaktadır. Bunlar (ERO & APRODEV, 2002:1-2);

- Mali ölçümlerin cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisi,
- Uygulanan politikaların cinsiyet eşitsizliğini giderip gidermediği,
- Mali ölçümlerin kadının konumunu geliştirdiği mi yoksa daha da mı kötüleştirdiğidir.

3. Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme'nin Önemi ve Gelişimi

3.1. Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin Önemi

Bütün toplumlarda erkek ve kadına farklı rol ve görevler yüklenmektedir. Önceleri Tanrı'nın emirleri veya biyolojik farklılıklar olarak görülen bu durum daha sonraları ikna edici bir gerekçe olarak kabul edilmemiş ve erkeğin kadınlar üzerindeki mutlak hakimiyeti ve eşitlik anlayışında önemli farklılıkların doğması kaçınılmaz olmuştur. Bütün dünya ülkelerinde kadın ve erkekler arasında eşitsizlikler gözlenebilmektedir. Cinsiyet esasının gözetilmesi, ideolojilerde, uygulamalarda kısacası sosyal alanın her anında yer bulması, güç dağılımının eşitlenmesi açısından önem taşımaktadır. Özellikle var olan kurumların birçoğu erkek egemenliğinde oluşturulmuş bu bakış açısıyla eğitim, siyaset, hukuk ve ekonomi gibi kurumlar şekillendirilmiştir. Kadınların ilgili kurumlara katılımının hızlanması ve gelişen süreçlere rağmen, erkek egemenliği kurumlarda halen geçerlidir. Kadınların temel taşı olduğu ve en önemli rol ve fonksiyonlar üstlendiği yegane kurum ise ailedir (Demirbilek, 2007:24).

Ekonomistler yıllardır kadın ve erkeğin ekonomik davranışlarındaki farklılıkları ve bu farklılıkların kamusal politikaları nasıl etkilediklerini araştırmışlardır. Örneğin yapılan çalışmalar; kadınların ailenin ekonomik kaynaklarını artırdığını ve ev halkının daha temel ihtiyaçlarını karşıladığını, çocukların gelişimi için daha çok para harcadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca kadınların daha çok tasarruf etme eğilimine sahip oldukları ve yatırımları daha verimli kullandıkları görülmektedir. Toplumda kadınların kamusal politikalardan etkin yararlanamamaları sonucu, eğitimden, sağlık hizmetlerinden ve ekonomik

ve sosyal haklardan fayda sağlayamamaları ülkenin ekonomik gelişmesini etkileyen en önemli sebeplerden biri olarak görülmüştür. Nihayetinde bu hizmetlere sahip olamayan kadınlar ve de çocuklar makroekonomik açıdan ekonomik büyümeye engel teşkil etmektedir (Stotsky, 2006:3-5). Kadına yönelik uygulanan etkin harcama ve vergi politikalarıyla bu durum ortadan kaldırılabılır.

Cinsiyete duyarlı bir bütçeleme yapılarak (WOMENLOBBY, 2004:8);

- Kadının ekonomik karar alma ve bütçeleme sürecine katılımı sağlanabilir.
- Yapılan bütçe sürece kadının sadece daha fazla katılımını değil, vatandaşın bütçeyi daha iyi bir şekilde algılamasını sağlar.
- Hükümetin bütçe kararları sonucunda daha etkin ve şeffaf uygulamalar yapması sağlanır.
- Hükümetin cinsiyet eşitliği ile ilgili vermiş olduğu sözleri yerine getirmesi sağlanır.
- Harcamalar üzerinde etkin bir denetim sağlanır. Bu şekilde gerçek harcamaların kadın ve erkekler üzerindeki etkileri değerlendirilir.
- Yapılacak bütçelemeye kadınların ihtiyaçları karşılanmış olur.

Cinsiyete duyarlı bir bütçenin uygulanması için aşağıdaki unsurların bulunması gereklidir (Council Of Europe, 2005:11-12):

Siyasal Niyet: Siyasal niyet cinsiyete dayalı bütçenin olması için en temel koşuldur. Aktif bir siyasi taahhüdün bulunması önemli stratejilerin uygulanarak etkin çıktılar alınmasını sağlar. Çünkü bütçenin yapılması kabine, hükümet ve ilgili bakanlar tarafından sağlanmaktadır.

Hesap Verebilirlik: Hükümetler ulusal ve uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmek için şeffaf olmak zorundadırlar. Hükümetlerin bütçesel çıktılarını değerlendirmede parlamentolar önemli bir işleve sahiptirler. Birçok sivil toplum kuruluşu ve medya kamusal çıktıların adaletli dağıtılıp dağıtılmadığı konusunda vatandaşları uyarmaktadır. Cinsiyete duyarlı bir bütçede sorumluluklar ve taahhütler belirlendiği için şeffaflık artacaktır.

Beşeri ve Finansal Kaynaklar: Başarılı bir cinsiyete duyarlı bütçeleme analiz ve araştırmayı gerektirir. Vasıflı personelin ve yeterli finansal kaynakların bulunmasıyla araştırmalar yapılabilecek, bütçelemedeki öncelikler belirlenebilecektir.

Koordinasyon: Koordinasyon bütçeleme sürecinde eğitimi, açık yönergeleri, etkin bir uygulamayı ve sonuçların izlenmesini gerektirmektedir. Koordinasyonla birlikte verilerin sistematik bir şekilde toplanması sağlanacak, sonuçta etkin bir yönetim gösterilecektir.

Cinsiyete-Dayalı Veriler: Cinsiyete duyarlı bütçeyle ilgili genel politikaların değerlendirilmesi için ilgili verilerin bulunması çok önemlidir. Ulusal istatistikler, yönetim bilgi sistemleri ve araştırma enstitüleri verilerin bulunmasında etkin rol oynarlar. Cinsiyete dayalı verilerde sadece nicel değil nitel verilerinde bulunması gereklidir.

Şeffaflık ve Ortaklık: Şeffaflık gerek siyasal karar alma sürecinde gerekse de bütçeleme sürecinde olmazsa olmaz bir ilkedir. Cinsiyete duyarlı bütçeleme sürecinde bütçe uzmanlarının ve cinsiyet uzmanlarının birlikte çalışmaları gerekmektedir. Ayrıca hükümetin dışındaki sivil toplum kuruluşları ve uzmanlarla aktif çalışmalar yürütülmelidir.

3.2. Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin Gelişimi

Ülkelerde kadınların ekonomik açıdan iyileştirilmesi verimlilik düzeyini artıracak, sağlık göstergelerini yükseltecektir. Halen günümüzde uygulanan bütçelerin cinsiyet ayrımını dikkate almamasından, uygulanacak olan politikaların kısa dönem içinde ne etki göstereceği önemlidir. Uygulanacak bütün politikalarda cinsiyet esasının gözetilmesi kamu politikaları açısından değer taşımaktadır. Bu amaçla Birleşmiş Milletler 2000 yılında 191 ülkenin katılımıyla Bin Yıl Kalkınma Hedeflerini belirlemiş, 2005 yılından itibaren ise ilkökul ve ortaokul süreçlerinde cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılmasını öngörmüştür.¹ Bin yıl Kalkınma Hedefinde 8 hedef belirlenmiş ve bunlardan ikisi anne sağlığının iyileştirilmesi ve kadınların güçlendirilerek cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması olarak tespit edilmiştir. İlgili hedeflerle paralel olarak 2008 yılında Birleşmiş Milletlerce “Cinsiyet eşitliğinin finansmanı ve kadının güçlendirilmesi” oturumu yapılmıştır. İlgili oturumda ülkelerdeki gelir ve harcama politikalarının cinsiyete duyarlı bir şekilde yapılması ve cinsiyete duyarlı bütçeleme süreçlerinin başlatılması hususunda ortak karar alınmıştır (Şenesen, 2008: 2).

4. Bütçeleme Sürecinin Analizi

Cinsiyete duyarlı bütçelemede farklı teknikler kullanılsa da burada sadece harcama ve vergilerden bahsedilecektir.

4.1. Kamu Gelirleri

Kamu gelirleri beş ana sınıflandırmaya ayrılabilir (Bartle, 2002:3; WOMENLOBBY, 2004:12); dolaylı vergiler, dolaysız vergiler, kullanıcı ücretleri, hükümetler arası yardımlar ve borçlanmalar. Dolaysız vergilerin vergi mükellefinin cinsiyetine göre sınıflandırılması mümkündür. Fakat kişisel gelir vergisi gibi dolaysız vergilerde kişisel vergileme yerine ailevi durum da dikkate alınarak vergileme yapılmaktadır. Bu durumda ailedeki kişilerin gelirlerinin vergiden muafiyetlikleri gibi konular önem taşımaktadır.

¹ Geri kalmış bölgelerde yaklaşık 115 milyon çocuk okula devam edememektedir. Okula gidememelerindeki en önemli sebep ailelerin fakir ve eğitimsiz olmalarıdır. Ekonomik ve sosyal gelişmede kız çocuklarının eğitilmesi önem taşımaktadır. Çünkü eğitilmiş kadın toplumsal faydayı maksimize edecektir. Kız çocuklarının eğitim hizmetlerinden erkek çocuklarla birlikte faydalanması olmazsa olmaz bir amaçtır. Özellikle kızlara yönelik eğitim, fakirliği azaltmadaki en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir (Bkz: Meriç, 2007:60).

Alkol ve tütün ürünleri ile petrol üzerinden alınan tüketim vergileri gibi dolaylı vergilerin doğrudan hesaplanması mümkündür. Fakat bu vergilerin hesaplanması için tüketim şekillerine bakmak gereklidir. Ülkelerin Gelir İdareleri tarafından yapılan çalışmalar dikkate alınarak bu tür vergilerin kimler tarafından ödendiği araştırılabilir. Yapılan çalışmalarda KDV tipi vergileri daha çok yoksulların ödediği, yoksulların içinde de en fazla kadınların yer aldığı belirtilmektedir.

Kullanıcı ücretleri de çoğu durumda cinsiyete göre sınıflandırılabilir fakat bunu yapmak oldukça maliyetli olabilir. Örneğin devlet üniversitelerinin harç uygulamalarında böyle bir uygulamaya gidilebilir. Diğer yandan nakit olarak verilen giriş ücretleri gibi paraların ayırımı bu paraların toplanması sırasında yapılmalıdır.

Hükümetler arası yardımlarda bağış yapan ülkenin tavrı önem taşımaktadır. Eğer bağış yapan ülke böyle bir ayırma gidilmesini isterse bu uygulanabilir fakat istemezse bu durumda ayırım yapmak zorlaşacaktır. Birçok durumda borç gelirlerinin analizini yapmak oldukça güçtür. Eğer borç genel harcamalarda kullanılmak için alınmışsa, bu durumda borcu finanse eden kişilerin cinsiyetleri önem taşımaktadır. Alınan borçların ulaşım, eğitim, gibi harcama şekillerinin bilinmesiyle elde edilen geliri faydalananların cinsiyetine göre bir ayırım yapılması mümkün olabilir.

4.2. Kamu Harcamaları

Birçok ülkede hükümetler sağlıktan eğitime, ekonomik altyapı yatırımlarına kadar önemli harcamalar yapmaktadırlar. Yine ülkelerin çoğunda hükümetler fakirlere ve yaşlılara sosyal güvenlik sağlanmasından doğrudan sorumludurlar. Bu anlamda cinsiyete duyarlı bir bütçelemeye kamu harcamaları çok önemlidir. Harcamalar üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir (Sarraf, 2003:7):

- Cinsiyet Temelli Harcamalar: Bu tür dağıtım programları kadınlar, erkekler, kızlar, çocuklar gibi grupları temel almaktadır. Örneğin erkeklere yönelik sağlık (prostat kanseri), kadınlara yönelik şiddet gibi.

- Kamusal Hizmetler İçinde Cinsiyet Eşitliğini Sağlayan Harcamalar: Bu tür harcamalarla kadınların yönetimde ve karar alma sürecinde bulunması sağlanarak kadın-erkek eşitliği sağlanmaktadır. Örnek olarak devletin çalıştırdığı kişilerin yarısını erkek olarak belirlemesi ve yarısını da kadın olarak belirlemesi. Ya da kadın çalıştıran işletmelere yönelik teşvik ve sübvansiyonların verilmesi gibi.

- Genel Harcamalar: Bu tür harcamalar bütün harcamaları içermekte ve yukarıda ifade edilenlerin her ikisini de kapsamaktadır. Kamu harcamalarının %99'u bu şekildedir. Kamusal istihdam gibi çeşitli uygulamaların bütçe içerisinde bulunmasına gerek yoktur.

Harcamalar da üç farklı şekilde sınıflandırılabilir (WOMENLOBBY, 2004:11).

- Transferler (Örneğin emekli maaşları, işsizlik yardımları, çocuk bakım ve yaşlılık yardımları gibi)
- Sübvansiyonlar (Örneğin tarımsal sübvansiyonlar, gıda sübvansiyonları gibi)
- Hizmetler (Kamusal mallar, hukuk, sağlık, eğitim gibi hizmetler)

Yapılan harcamaların insanların yaşam şekillerine göre doğrudan veya dolaylı etkileri olabilmektedir. Nitekim emekli maaşları, işsizlik yardımları gibi transferlerdeki değişim kadınların ve erkeklerin reel gelirlerini değiştirmektedir. Harcamanın yapılmasıyla istenen, harcamanın bireyler üzerindeki temel etkisidir. Örneğin anne ve çocuk sağlığında çalışan bütün personelin %100'ünün erkek olduğu düşünüldüğünde harcamanın %0'ı bayanlara yönelik gibi görünmektedir. Fakat harcama yapıldığında faydalananların %50'si bayan ve %50'si erkek olacak her iki grupta hizmetten eşit bir şekilde kazanç sağlayacaktır.

Cinsiyete duyarlı bütçelemede harcama politikalarının analizinde, harcamanın etkisi ile meydana gelmesi arasındaki ilişki önemli bir ayrım olarak görülür. Harcamanın etkisinden kasıt harcamanın başlangıçta ne gibi etkiler meydana getirdiğidir. Cinsiyet bütçelerinde harcamanın gerçekleşmesi harcama analizinde daha etkin olarak uygulanmaktadır. Bu etki tüm bireyler tarafından görülebilir. Örneğin herhangi bir sosyal program için erkek ve kadınların %50-%50 fayda sağladığı öngörülürse, bütçedeki her bir programa özgü fayda tespiti söz konusu olacaktır. Devletler tüm fonksiyonlara yönelik fayda değerlemesini gerçekleştirmelidir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevaplar aranması gerekir; Polisin sunduğu hizmetlerden erkek ve kadınlar farklı faydalar sağlamakta mıdır? Yangında, korunma hizmetlerinde, çevre programlarında, dış güvenlik hizmetlerinde ve yükseköğretim hizmetlerinde durum nasıldır? Bütçe ile ilgili analizin etkinliği tahmin ve bilgilerin doğruluğuna dayanır. Yapılacak analizlerin doğru olması için bütün programların eksiksiz gözden geçirilip, değerlendirilmesi gerekir. Tek bir programı öngörerek bütçede karşılaştırma yapmak, bir şeyi elde etmek için bir şeylerden vazgeçmeyi gerektirir ve bu durum genel bütçeleme düşüncesine uygun bir yaklaşım değildir. Yeterli sayıdaki analizle karşılaştırmalar düzgün bir şekilde yapılarak standart bir bütçe analizi ortaya konulabilir. Cinsiyet ayrımına dayalı veriler söz konusu olduğunda cinsiyet ayrımını dikkate alan sınıflandırmalar yapılabilmektedir. İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) sekreterinin de yazdığı gibi, “şu anda hiçbir devlet cinsiyetle ilgili sınıflandırma içeren bir bütçe ortaya koyamamıştır” (Stotsky, 2006:3; Meriç, 2007:62).

Ülkelerdeki uygulamalar daha çok sektörel harcamalar şeklindedir. Örnek vermek gerekirse (Wales Gender Budget Group, 2003:2-3);

Ulaşım: İngiltere’de 1999/2001 yılları süresince yetişkinlerin %71’inin ehliyeti vardı. Ehliyeti olanların %82’si erkekti. Kadınlar erkeklerden iki kat fazla oranda kamusal ulaşım araçlarını kullanmaktaydı. Yetişkinler içinde işe otobüsle gidenlerin oranı kadınlarda %11 iken bu oran erkeklerde %5 seviyelerindeydi. Bu anlamda ulaşım araçlarına yapılacak bir sübvansiyondan kadınlar daha fazla yararlanacaktır. Bu durum otobüs sayısının artırılması ya da otobüs ücretlerinin düşürülmesi şeklinde olabilir.

Sağlık Bakımı: Kadınlar ve erkekler arasındaki cinsiyet farklılıkları sağlık hizmetlerine olan ihtiyacı da farklılaştıracaktır. Kadınların özellikle erkeklerden farklı olarak doğum kontrol, hamilelik ve çocuk doğumu gibi alanlarda daha fazla sağlık hizmetine ihtiyaç duyması, ilgili hizmetlerin daha çok sübvansiyon edilmesini gerektirmektedir. Her ne kadar iş ve yaşam koşullarındaki farklılıklar, farklı risklerde sağlık problemlerine sebep olsa da, bu tür hizmetlerin çoğalmasında kadınların yararına olacaktır.

Kamu Hizmeti’nin Dağılımı: İsveç’te cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı ambulans hizmetlerine uygulanarak denenmiştir. Yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere göre daha fazla ambulans çağırdığı, fakat erkeklerin kadınlara göre ambulansın daha hızlı gitmesini istedikleri belirlenmiştir. Kadınlar ambulansı daha samimi ve arkadaşça bulurken erkekler ambulandan hiç hoşlanmamaktadırlar. Araştırmalar sonucu cinsiyetlerin istekleri öğrenilmiş ve ona göre hizmetlerde farklılaştırmalara gidilmiştir.

Spor: Birçok ülkede spor ve boş zaman geçirme faaliyetlerinin cinsiyetlere göre analizi yapılmıştır. Avusturalya için yapılan çalışmalarda boş zaman geçirme yerlerinden erkeklerin ve kadınların farklı şekillerde yararlandığı ortaya çıkmıştır. Kadınlar bu yerlerde daha çok harcama yapmak için yer alırlarken, erkekler daha çok spor vb faaliyetler için bulunmaktadırlar. Kadınlar spor salonlarına daha az katılmalarına gerekçe olarak boş zaman kaybı, maliyet ve çocuk bakımı gibi farklı seçenekler ortaya koymuşlardır. Kadınların daha çok aerobik faaliyetleri için spor salonlarına katıldığı görülmektedir. Cinsiyete yönelik yapılan bu tür analizler kaynakların daha iyi planlanmasını ve bunların daha iyi pazarlanmasını sağlayacaktır.

4.3. Bütçe Sürecinde Yer Alan Kuruluşlar

Bütçe sürecinde gerek yerli gerekse de bölgesel seviyede çok farklı kurum ve kuruluşlar yer almaktadır (Council Of Europe, 2005:14-16; Bellamy, 2002:7-10):

Hükümet: Yapılan çalışmalar Maliye Bakanı’nın bütçeleme süreci içinde bulunmasının faaliyetlerin başarı şansını büyük ölçüde artırdığını ortaya koymaktadır. Birçok ülkede Kadın ve Aileden Sorumlu Bakan ile Maliye Bakanı’nın koordineli çalışmaması sürecin etkin bir şekilde işlenmesini önlemektedir. Maliye Bakanı’nın önemli rolüne rağmen

diğer bakanların da sürece katılması önemlidir. Sağlık, eğitim ve ulaştırma gibi alanlarda her bir bakanın katılması ve süreci etkilemesi beklenmektedir.

Parlamento: Parlamento içerisindeki kadın vekillerin lobi faaliyetleri sürecin uygulanmasında önemli derecede etkilidir. Her ne kadar birçok ülkede parlamenterlerin bütçeleme üzerinde doğrudan etkileri olmasa da ulusal bütçelerin denetlenmeleri açısından önemli işlevlere sahiptirler. Gerek uygulama öncesi bütçenin kabulü gerekse de bütçenin uygulama sonuçlarının denetimi sürecin başarıya ulaşmasında etkili olacaktır.

Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil toplum kuruluşları gerekli kaynak ve veri olmadığından dolayı sıkıntı çekseler dahi ilgili kuruluşların bütçeyi dışardan değerlendirmeleri ve eleştirmeleri bütçe sürecine önemli katkılar yapacaktır. Bu kurumlar kamu görevlilerinin ilgili alanlardaki eğitiminde de etkin rol alırlar. Örneğin Güney Afrika, Tanzanya ve Uganda'da hükümet dışı organizasyonlar eleştirici bir arkadaş rolünde hükümete yardımcı olmuşlardır. İngiltere'de Kadın Bütçe Grubu hükümeti cinsiyete duyarlı bütçe konusunda teşvik etmektedirler.

Akademisyenler: Birçok hükümet dışı kuruluşun girişimleri akademisyenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu anlamda feminist ekonomistlerin rolü önem taşımaktadır. Bangladeş, İtalya gibi ülkelerde cinsiyete duyarlı bütçeleme faaliyetleri akademisyenler tarafından önerilmektedir.

Uluslararası Organizasyonlar: Cinsiyete duyarlı bütçelemenin ulusal hükümetlerce uygulanmasında uluslararası organizasyonlar kilit rollere sahiptirler. Özellikle Birleşmiş Milletler ülkelerin kamu harcama programlarının cinsiyet ayırım olmadan yapılması için ülkeleri teşvik etmekte ve bu anlamda programlar düzenlemektedir. Birleşmiş Milletlerden başka Dünya Bankası, Avrupa Birliği Konseyi gibi kurumlar uluslararası standartların oluşmasını sağlamaktadırlar. Özellikle Dünya Bankası cinsiyet ayrımcılığının olduğu fakir ülkelerde bu tür bütçeleme programlarının oluşmasını teşvik etmektedir.

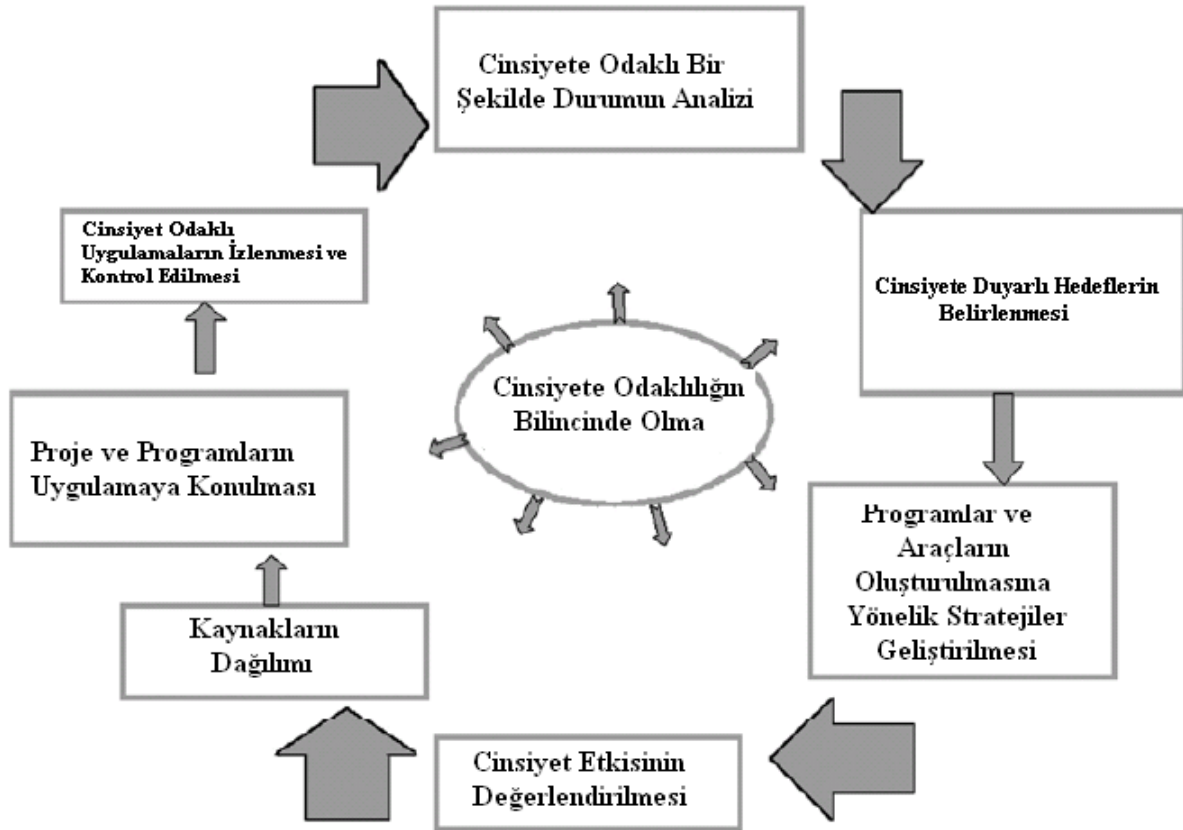
4.4. Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Süreci

Cinsiyete duyarlı bütçeleme sürecinin ülkelerde uygulanması genellikle diğer bütçelerden ayrı bir bütçe şeklinde değil, var olan bütçenin buna uygun bir şekilde hazırlanmasıyla mümkündür. Cinsiyete duyarlı bütçe ya bütün bütçede ya da bazı spesifik harcama programlarında görülebilir. Bundan başka yeni yapılacak olan programların cinsiyete duyarlı bir şekilde hazırlanmasıyla ve/veya bazı gelirlerde veya vergi sistemlerinin cinsiyete duyarlı bir hale getirilmesiyle mümkün olabilmektedir. (UNIFEM, 2007:3).

Cinsiyete duyarlı bir bütçenin oluşumunda çeşitli adımların atılması gereklidir. Bunlar aşağıda belirtilmektedir (European Parliament, 2003:16):

- Harcamalardan yararlanacak ve vergilere katlanacak olanların belirlenmesi,
- Gelirler ve giderlerin erkekler ve kadınlar arasında nasıl bölüşüleceğinin tespiti,
- Kaynakların dağılımında kadınların ve erkeklerin ekonomik durumları ve çalışıp çalışmadıklarının tespit edilerek bütçenin etkilerinin değerlendirilmesi,
- Kaynakların kadınların ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamayacağını tespit edilmesi.
- Bütçenin planlama ve uygulanmasında cinsiyet farklılıklarının dikkate alınması,
- Erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizliklerin azaltılması için önceliklerin tespit edilmesi.

Şekil-1: Bütçe Uygulama Süreci

Kaynak: (Rothe, vd., 2008:51)

Şekil’de bütçe uygulama sürecinin aşamaları verilmektedir. Şekilden de görüleceği üzere cinsiyete duyarlı bir bütçe süreci planlama, hazırlık, uygulama, denetim ve değerlendirme bölümlerinden oluşmaktadır (Council Of Europe, 2005:16).

Planlama ve bütçeye hazırlık bölümünde bütçe süreci maliye bakanının onayıyla mümkündür. Bu süreçte cinsiyete duyarlı bir şekilde hazırlanacak bütçeler için ilgili veriler toplanarak spesifik hedefler belirlenir ve bu hedeflere nasıl ulaşılabileceği hakkında planlar yapılır.

Bütçenin adaptasyonu parlamentoya bağlıdır. İlgili bütçenin araçları ve metodunda gerekli değişiklikler yapılabilir. Bu süreçte program araçlarının oluşturulmasına yönelik stratejiler geliştirilir. Daha sonra bütçenin cinsiyetler üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu değerlendirilmeye tabi tutulur ve buna göre kaynak aktarımı yapılır.

Bütçenin uygulanması kanunlara ve genel kurallara göre yapılmaktadır. Cinsiyete duyarlı politikalar hesaba katılarak karar verme süreci yapılır. Bu sürece siyasilere, kamusal kurumlar, hükümet dışı organizasyonlarda katılmaktadır.

Bütçenin denetlenmesi hükümetin ve parlamentonun işidir. Bu süreçte etkinlik analizine odaklanılır. Bütçenin cinsiyete duyarlı bir şekilde etkinlik kriterine uyup uymadığı sorgulanır.

Bütçenin değerlendirilmesinde ise çıktılarının istenilen bir şekilde olup olmadığı değerlendirilmektedir. Bu süreçte yapılan harcamaları ve vergilerin cinsiyete duyarlı bir şekilde yapılıp yapılmadığının analizi yapılmaktadır. Cinsiyete duyarlı bütçeleme birçok ülkede bu şekilde kurumsallaşmamış, var olan normal bütçe üzerindeki bazı spesifik harcama ve vergi politikalarıyla yürütülmektedir.

Ülkelerin bütçeme sürecinde üzerinde odaklandıkları temel konular şunlardır (OECD, 2008):

- Evrensel eğitim standartlarına uygun olarak kızların daha fazla eğitim hizmetinden faydalanmasını sağlama,²
- Doğuma ve kadın sağlığına yönelik sağlık hizmetlerinin artırılması,
- Kadınların ve kızların zaman yüklerini azaltacak altyapı hizmetlerine yönelik yatırımlar yapılması,
- İstihdamdaki cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi,
- Kadınların ulusal parlamento ve yerel belediyelerdeki sayısının artırılması,
- Kadınlara ve kızlara yönelik şiddetin durdurulması.

5. Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Ülke Deneyimleri

Makro anlamda ulusal seviyede, mikro anlamda yerel yönetimlerce uygulanan cinsiyete duyarlı bütçeler ülkelerde ulaşım, sağlık gibi sadece belli başlı sektörlerde uygulama alanı bulmaktadır. 1984 yılında Avusturalya cinsiyete duyarlı bütçelemeyi ilk olarak uygulayan ülkedir. Daha sonra birçok ülke onu izleyerek cinsiyete duyarlı bütçeyi uygulama yoluna gitmişlerdir. Bunlara örnek olarak; Barbados, Fiji, Kenya, Mozambik, Filipinler, Güney Afrika, Sri Lanka, İsviçre, Tanzanya, Uganda, İngiltere, Zambiya ve Zimbabve'dir.

² Yapılan araştırmalara göre eğitimdeki cinsiyet eşitsizliği bölgelere göre ekonomik büyüme oranını %0.4 ile %0.9 arasında düşürmektedir (Bkz: Hunt, 2000:62).

Günümüzde 60'tan fazla ülkede cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulanmaktadır. Bütçenin uygulanmasında, gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere göre daha başarılıdır. Fakat yapılan çalışmalarda bütçeyi uygulamaya koyan ülkelerin birçoğunda dahi erkekler kadınlara göre kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanmaktadır (OECD, 2002; Bartle, 2002:1).

5.1. Avusturalya'da Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Avusturalya ilk cinsiyete duyarlı bütçelemeyi yapan ülkedir. Bütçeleme 1984 yılında federal düzeyde kurumsallaşmıştır. Federal düzeydeki orijinal uygulama hükümet içindeki kurumlar ve departmanlar arasında gerçekleştirilmiştir. Ülkedeki ilk uygulamalar kadının sosyal ve ekonomik durumunun küçük programlarla desteklenmesi şeklinde iken daha sonra federal düzeydeki bütçe uygulamalarında etkinlik kazanılmıştır. Bütçe hükümetin kadınlara yapacağı taahhütleri göstermekteydi. Başbakanlıkta ve hükümette çok sayıda kamu görevlisi kadın bütçesinin ortaya konulmasında çalışmıştır. 1987 yılından itibaren bütçenin adı Kadın Bütçesi yerine Kadınların Bütçe Bildirimi olarak değiştirilmiştir. Bütçenin ilk uygulandığı yıllarda önemli başarılar elde edilmiş, uygulanan politikalarda cinsiyete yönelik çıktılarının alınması sağlanmıştır (Sawer, 2002:46-47).

1980-1990 yılları arasında Avusturalya'da 6 eyalet ve 2 özerk bölgede ilgili bütçelemeye yönelik uygulamalar düzenlenmiştir. 1990'lı yılların ortalarından itibaren hükümet nezdinde faaliyetlere daha az ilgi gösterilmiş, 1997 yılından itibaren ise sadece Victoria, Tazmanya, Kuzey Özerk Bölge ve Queensland eyaletlerinde kadın bütçesine dönük çalışmalara devam edilmiştir. 2000 yılından itibaren de Tazmanya eyaleti kadın bütçesi uygulamasına son vermiştir. Sadece Kuzey Özerk Bölgesi ilgili konuda belge hazırlamakta fakat hazırlanan belgeler temel faaliyetlerden ziyade Kadınların Politika Ofisi faaliyetlerini gösterdiği için beklenen düzeyde gerçekleşmemektedir (Tüğen ve Özen, 2008:5).

5.2. AB Ülkelerinde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

AB ülkelerinin birçoğunda halen kadına yönelik ayrımcılıklar devam etmektedir. Bunlara örnek vermek gerekirse (European Commission, 2008);

- Kadınlar aynı işler için erkeklerden daha az para kazanmaktadır.
- Kadınların %75'i garanti ücret alamadıkları işlerde çalışmaktadırlar.
- 25 üye ülkenin 17'sinde kadınlar erkeklere göre daha çok fakirlik riski içerisindedirler (Üye ülke sayısı günümüz itibariyle 28'dir).
- Üye ülkelerde kadınlara şiddet devam etmektedir. Örnek vermek gerekirse, kadınların %35'i fiziksel şiddet görmekte, %40-50'si psikolojik şiddet görmektedir.
- Güç pozisyonunda kadınlar halen azınlık durumundadır.

2001 yılında Belçika’da cinsiyete duyarlı bütçeleme konferansı yapılmış ve bütün ülkelerin 2015 yılına kadar bu bütçeyi uygulamaya koyması ilke olarak benimsenmiştir. Daha sonra Avrupa Parlamentosu bu bütçenin uygulanması yönünde tavsiye kararı almıştır. Bu konuda Avrupa Kadın Lobisi ve diğer feminist grupların bütçenin uygulanması yönündeki baskıları devam etmektedir. Bazı AB ülkelerindeki bütçenin uygulanmasına yönelik örnekler aşağıda verilmektedir (Villagómez, 2005:4-10; Tüğen ve Özen, 2008:6):

İngiltere:

İngiltere’de cinsiyete duyarlı bütçeleme çalışmaları ilk olarak 1989 yılında sivil toplum örgütleri tarafından başlatılmıştır. Hükümet dışı bir organizasyon olan Kadın Bütçe Grubu bu konuda hükümete önemli projeler getirmekte ve öneriler sunmaktadır. Özellikle çocuk bakımı ve vergi kredilerinde kadınlara öncelik veren bir dizi yaklaşımları söz konusudur. Ayrıca fakirliğin azaltılması, emeklilik, istihdam ve çocuk bakımında ayrıcalıklı politikaların izlenmesi gerekmektedir. Bütçe harcamalarında da kadınlara yönelik spesifik programların uygulanması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Fransa:

Fransa’da devlet bütçesine ilave olarak cinsiyete duyarlı bütçeleme de hazırlanmaktadır. Meclisin talebi üzerine Fransa Hükümeti 2000 yılında kadın hakları ve eşitliğine yönelik bir bütçe raporu hazırlamıştır. İlgili rapor kamu harcamalarının kadın haklarını ve cinsiyet eşitliğini gözetip gözetmediğinin parlamenterler tarafından tespiti için hazırlanmıştır. Rapor, kamusal faaliyetlerde kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması amacıyla bir anlamda izleme ve bilgilendirme aracı olarak düzenlenmiştir. Raporla kadınlara yönelik bütçe ödenekleri ortaya konulmuş, cinsiyet ayrımcılığı konusunda yapılan giderlerin tutarları açıklanmıştır. Örneğin sadece 2000 yılında 260 milyarlık harcamaının 40 milyonu ilgili giderlerden oluşmuştur.

Fransa’da kadın girişimciliği teşvik edilmekte ve bu amaçla önemli katkılar sunulmaktadır. Ülkede yeni açılan 100 firmanın yaklaşık 27’sini kadın girişimciliğiyle oluşturulmaktadır. Kadınların yeni girişimler oluşturabilmesi amacıyla Kadınlara Özel Garanti Fonu’ndan önemli tutarlar ayrılmakta ve bu tutarlar her yıl artırılmaktadır.

İsveç:

İsveç’te Maliye Bakanı da dahil olmak üzere bütün bakanlar uyguladıkları politikalarda cinsiyet eşitliğini gözetmek zorundadırlar. Kadın ve Aileden Sorumlu Bakan cinsiyete duyarlı politikalar geliştirilmesinden ve bu politikaların diğer bakanlarla koordineli bir şekilde uygulanmasından sorumludur. Bu amaçla devletin bütün kurumlarında cinsiyete yönelik veriler tutulmaktadır.

Ülkede 2001 yılında gelir dağılımının kadınlar ve erkekler arasında nasıl dağıldığına

yönelik çalışma yapılmış, çalışma sonucu kadınların erkeklere göre daha uygun bir pozisyonda buldukları ortaya koyulmuştur.

İspanya:

İspanya'da ilk uygulama bölgesel düzeyde gerçekleşmiştir. Bask Bölgesinde 1988 yılında Bask Kadın Enstitüsü kurulmuş, bu kuruluş Bask hükümeti Başkanı'na bağlı olarak çalışmıştır. Buna göre bölgede ulaşım, sağlık, kamusal hizmetler, kültür, sanayi, ticaret ve bölgesel gelişme gibi konularda cinsiyete duyarlı harcama programları geliştirilmiştir.

Bölgesel gelişmelere bağlı olarak Cordoba bölgesi farklı programlar ve faaliyetler üzerinde cinsiyete duyarlı bütçelemeyi uygulamaya koymuştur. Uygulanan programlar; istihdam, sağlık, kültür, bölgesel gelişme ve tarım gibi konular üzerindedir.

İtalya:

İtalya'da Fırsat Eşitliği Bakanlığı tarafından 2000 yılında bütün yerel yöneticilerin katıldığı bir seminer programı yapılmıştır. Bu seminerde merkezi hükümetin cinsiyete duyarlı bütçe ile ilgili planları anlatılmış, fakat daha sonraki süreçte hükümetin değişmesinden dolayı bu plan uygulanamamıştır. Bölgesel düzeyde dört bölge 2002 yılında bu planı uygulamaya koymuşlardır. Bölgesel politikalar emek piyasası ve farklı ulaşım hizmetlerine yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu uygulamalarla bütçeleme sürecine vatandaşların doğrudan katılımı sağlanmış ve hükümet düzeyinde siyasal destek elde edilmiştir.

İtalya'nın farklı bölgelerinde yerel düzeyde; kamunun çocuk bakım yerleri açması (sosyo-ekonomik göstergelere göre), kadınların iş bulma imkanlarının artırılması, kadınlara yönelik eğitim hizmetlerinin artırılması, ulaşım hizmetlerinde kadınların ihtiyaçlarına cevap verilmesi gibi farklı hizmetler verilmektedir.

Belçika:

Belçika'da 2001 yılında Federal hükümetlerce cinsiyete duyarlı politikaların geliştirildiği bir proje başlatılmıştır. Projede her bir bakanlık için stratejik amaçlar belirlenmiş, bakanlıklara Belçika üniversitelerinden uzman bir kişiyle çalışma zorunluluğu getirilmiştir. Daha sonraki süreçte Belçika Hükümeti tarafından AB nezdinde cinsiyete duyarlı bütçelemeye ilgili bir konferans düzenlenmiştir. Belçika'da yapılan uygulamalar daha fazla kadının parlamentoya girmesi ve bütün federal bakanlıkların uyguladıkları bütçelerde cinsiyete duyarlı politikaların geliştirilmesi şeklindedir.

5.3. Afrika Ülkelerinde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

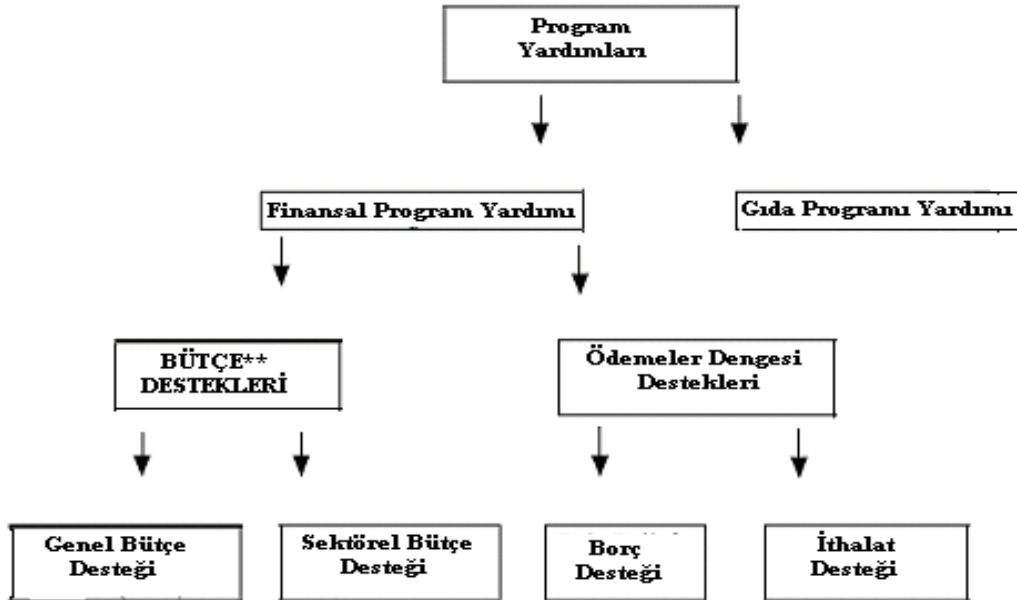
Afrika Kıtası yeterli doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen insanları hala fakirdir ve bu durumdan en çok kadınlar etkilenmektedir. Fakirlik ve cinsiyet eşitsizliği birbirini tetiklemektedir. Fakirlik cinsiyet eşitsizliğini artırmakta, sonraki süreçte fakirliği azaltmak

daha maliyetli hale gelmektedir. Bölgede kadınlar cinsiyetlerinden dolayı birçok fırsattan yararlanamamakta ve sosyal eşitsizlik sürmektedir.³ Kadınların sosyal eşitsizliği ile ilgili aşağıdaki örnekler verilebilir (OECD, 2007:1):

- Kadınlar toplam kıtanın sadece %1'ine sahiptirler.
- Kadın çiftçilerin tarımda kredi kullanma oranları %1'dir. Çünkü ekonomik haklar ve fırsatlar açısından kadınlar çok az bir paya sahiptir.
- Kadınların bir günde ortalama çalışması erkeklere göre ortalama %50 daha fazladır. Ayrıca kadınlar daha çok ücretli olmayan faaliyetlerde çalışmaktadır.
- 15 Afrika ülkesinde kadınların sadece %51 okuma-yazma bilmektedir.
- 15-24 yaş aralığındaki Afrikalı bütün kadınların dörtte üçü HIV Virüsü taşımaktadır.
- Hamile bir kadının ölme riski Batı Avrupa'daki bir kadına göre 180 kere daha fazladır.
- Afrika'da kadınlar için sınırlı eğitim ve istihdam imkanları büyümeyi %0.8 azaltmaktadır. Bu büyüme gerçekleşseydi Afrika ülkeleri son 30 yıl içinde iki kat fazla büyümüş olacaktı.

Afrika'daki var olan bu eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla özellikle OECD ülkeleri, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası tarafından bu bölgelere program yardımları verilmektedir.

Şekil-2: Program Yardımları

Kaynak: (OECD, 2005: 6).

Şekilden de görüleceği üzere yapılan yardımlar finansal gıda programı yardımı ve gıda programı yardımı olma üzere ikiye ayrılmaktadır. Finansal program yardımları ise bütçe

³ Yapılan çalışmalarda; Burkina Faso'da var olan kaynakların erkekler ve kadınlar arasında değiştirilmesiyle toplam çıktının %10 ile %20 artacağı, Kenya'da kadınların erkekler kadar eğitilmiş olmaları durumunda kadınların elde ettiği gelirin %20 artacağı, Zambiya'da kadınların tarım girdilerinde erkeklerle aynı sermaye yatırımlarına sahip olması durumunda Zambiya'nın toplam gelirinin %15 artacağı hesaplanmıştır (Bkz: Ngone, 2005:5).

ödemeleri ve ödemeler dengesi yardımları olmak üzere sınıflandırılmakta; konumuzu ilgilendiren bütçe destekleri ise genel ve sektörel olmak üzere iki farklı biçimde ele alınmaktadır. Verilen bütçe desteklerine karşın ülkelerin cinsiyet ayrımcılığını gidermesi, cinsiyete duyarlı bütçeleri programlarına uyumu istenmektedir. Çeşitli Afrika ülkelerinde görülen cinsiyete duyarlı bütçe örnekleri aşağıda verilmektedir (Budlender, 2001:12-33; Meriç, 2007:64-65; Tüğen ve Özen, 2008:6-7):

Kenya:

Kanada Uluslararası Yardım Dairesi Kenyalı Bakanlara üç yıllık bir sürede kamusal yatırım ve harcamaları için cinsiyete duyarlı bütçe uygulamasını önermiş, bütçenin uygulanmasında diğer hükümet dışı organizasyonların ve üniversitelerin önemli yardımları söz konusu olmuştur. Üç yıllık çalışma için tarım, sağlık, eğitim, kamusal işler, sanayi bakanlığı ve yerel yönetimler bakanlıkları seçilmiştir. Cinsiyete duyarlı verilerin elde edilmesinde bakanlıklardaki kadın sayısı, kadınların eğitim durumu, kadınların vasıfları gibi ölçütler kullanılmıştır. Ülkede aşırı çalışan düşük profilli bürokratlar yüzünden uygulamalarda tam bir başarı sağlanamamıştır. Yapılan çalışmalarda kadınların yapılan bütün faaliyet ve organizasyonlarda yer almasına yönelik öneriler getirilmiştir.

Ruanda:

Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme sürecini başlatan ülkelerden biri de Ruanda'dır. Ülkede 1999 yılında Cinsiyet ve Kadının Gelişimi Bakanlığı oluşturulmuş, bakanlığın temel görevi kadın erkek eşitliğinin sağlanarak kalkınma politikalarına cinsiyet ayrımcılığı olmaksızın yapılması olarak belirlenmiştir. İlgili bakanlık cinsiyete duyarlı bütçelemeye yönelik girişimleri organize etmektedir. Yapılan faaliyetler orta vadeli harcama yapısına, Vizyon 2020 çalışmasına, yerleşme çalışmalarına ve cinsiyete yönelik ulusal eylem planlarına uygun olarak hazırlanmaktadır. Bütün bu uygulamalar Birleşik Krallık tarafından parasal olarak desteklenmektedir. Cinsiyete duyarlı bütçeleme Cinsiyet ve Maliye Bakanlarının işbirliği içinde gerçekleşmektedir. İki kurum arasında sürekli olarak toplantılar yapılmakta, ayrıca Maliye Bakanlığında çalışanlara cinsiyete göre bütçelemenin nasıl yapılacağı konusunda eğitimler verilmektedir. Cinsiyete duyarlı bütçeleme ile orta vadeli harcama programı birbirleriyle eşgüdüm içerisinde sürdürülmektedir.

Güney Afrika:

Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme süreci ülkede 1997 yılında başlamıştır. Ülkede bütün kamu kurumlarının katılımlarıyla toplantılar yapılmış, harcama hedefleri belirlenmiş, gelir toplamının önemi vurgulanmıştır. Çalışmaların başarılı olabilmesi için istatistiki verilerin tam olarak elde bulunması önemlidir. Ülkede verilerin tam olmaması ilgili bütçeleme anlayışının zamana

yayılmasına neden olmuştur. Yapılan harcama programlarında kadın-erkek ayrımı söz konusu olmasa da kamusal hizmetlerin ve harcamaların yapılmasında konunun önemi vurgulanmaktadır.

Uganda:

Uganda'daki girişimler hükümet dışı organizasyonlar sayesinde gerçekleştirilmiştir. Cinsiyete duyarlı bütçeleme 1997'nin ortalarında gündeme alınmıştır. Ulusal düzeydeki araştırmalar eğitim, sağlık, tarım, maliye ve kalkınma bakanlıkları üzerinde yoğunlaşmış, Makerere Üniversitesi bakanlıkların ihtiyaç duyduğu araştırmaları yapmıştır. Bulunan sonuçlar politikacılarla paylaşılmıştır. Yapılan uygulamalarda kamu hizmetlerinin şeffaflığının artırılmasına ve bütün sivil toplum kuruluşlarının katılımının sağlanmasına çalışılmıştır. Kadınların hem yerel hem de merkezi hükümetlerde daha çok yer alması için faaliyetler yürütülmüştür. Uygulamalarda bütçe sürecinin hesap verebilir, şeffaf, vatandaş ihtiyaçlarını gözetilen bir şekilde olması ve kadın ayrımcılıklarını ortadan kaldıracı nitelikte olması hedeflenmiştir.

Zimbabve:

Zimbabve'li araştırmacılar ülkede Cinsiyet ve Ekonomi Fonu'nu oluşturmuşlar, fonda çalışanlar eğitim ve sağlık politikalarının değiştirilmesi için yapılacak transferlerle ilgilenmişlerdir. Ülkede cinsiyet konularında araştırma yapan Kadın Faaliyet Grubu 2001 yılındaki bütçeleme süreciyle yakından ilgilenmiş, eğitim ve sağlık sektörlerine yapılacak yatırımlara odaklanmıştır. Grup 2002 yılı bütçeleme sürecinde cinsiyet odaklı politikalar için lobi faaliyetlerinde bulunmuştur. Ülkede halen B.M. ve hükümet dışı organizasyonların cinsiyete duyarlı politikalar konusunda teşvik, yaptırım ve önerileri söz konusudur.

6. Türkiye'de Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Kadın-erkek eşitliği konusunda AB ülkelerindeki kurumsallaşma süreci 1970'li yıllara kadar uzanırken ülkemizdeki bu konudaki ilk adım DPT'de 1987 yılında Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu'dur. 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kadınlara karşı uygulanan dışlayıcı ve ayrımcı davranışların önlenmesi amacıyla yeni bir koordinatörlük biriminin kurulması kararlaştırılmıştır. 20 Nisan 1990 günü şimdiki adı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü olan Başbakan'a bağlı olarak "Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı" adıyla yeni bir kurum oluşturulmuştur. Kadınlara sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi alanlarda hak ettikleri statüyü kazandırmak amacıyla kurulan kurum daha sonraları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Kurumu'na bağlansa da 29 Mart 2003 tarih ve 25063 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Cumhurbaşkanlığı onayıyla birlikte tekrar başbakanlığa bağlanmıştır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü daha sonraki süreçte T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlanmış ve alt birim olarak faaliyetlerine devam etmiştir.

Toplumsal gelişmelere paralel olarak son yıllarda cinsiyet eşitliğine ilişkin çeşitli faaliyet ve yasama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kadınlara yönelik ayrımcılıkların kaldırılması amacıyla en önemli değişim Anayasa ve kanunlarda yaşanmıştır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008):

- Anayasa'nın 10. Maddesine 2004 yılında "kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" ibaresi eklenmiştir. İlgili değişiklikle devlet kadınlarla erkeklerin eşit imkanlara kavuşması, her alanda eşit haklara sahip olması amacıyla bütün tedbirleri almak ve gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlü kılınmıştır.

- Anayasa'nın 90. Maddesine 7 Mayıs 2004 tarihinde "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır" ibaresi eklenmiştir. Yapılan değişiklikle herhangi bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi de dahil olmak üzere temel hak ve özgürlüklerle ilgili her türlü uluslararası anlaşma ve düzenlemenin öncelikli olması kabul edilmiştir.

- Türk Medeni Kanunu kadın-erkek eşitliği konusunda dünyada ve Türkiye'de yaşanan gelişmelere bağlı olarak 1 Ocak 2002 tarihinde yeniden düzenlenerek yürürlüğe girmiştir. Medeni Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Aile Mahkemeleri oluşturulmuş ve 2003 yılıyla birlikte ilgili mahkemeler adli sistem içerisine dahil edilmiştir.

- Ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan aile içi şiddetin önlenmesi için 1998 yılında Ailenin Korunmasına Dair Kanun çıkarılmıştır. İlgili kanunla aile içi şiddet kavramı hukuksal metinler içinde kendine yer bulmuş ve aile içi şiddet söz konusu olduğu zaman taraflardan herhangi birinin şikayeti olmaksızın polis ve adli mekanizmaların harekete geçmesine izin verilmiştir.

- 1 Haziran 2005 tarihinde çıkarılan Yeni Türk Ceza Kanununda kadın erkek eşitliği gözetilmiş, kadının mağdur olduğu durumlardaki suçlar topluma karşı yapılan suçlar kapsamından çıkarılarak, kişilere karşı işlenen suçlar kapsamına alınıp cezalar önemli ölçüde ağırlaştırılmıştır. Ayrıca töre cinayetleri ağırlaştırılmış, faillere kanundaki en ağır ceza olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükmü getirilmiştir.

- 2003 yılında Yeni İş Kanunu'nda düzenlemeler yapılarak çalışma hayatında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması yönünde adımlar atılmıştır. İş Kanununda; "işverenin biyolojik

veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı, aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştıramayacağı, cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlülükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı hükümleri” yer almıştır. Ayrıca işyerindeki cinsel taciz gibi suçlar ilk defa Kanunda yer almış, kadınlara yönelik ücretli doğum süreleri artırılmıştır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün gerek 2008 yılı Merkezi Bütçe Yönetim Tasarısı gerekse de sonraki kanun tasarılarında cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda çeşitli çalışmaları olmuştur. Kurum çalışmalarında kadın-erkek eşitliği konusunda farkındalık oluşturmak, diğer kurum ve kuruluşlarla ortak çalışmaların yürütülmesi, uluslararası kuruluşların çalışmalarının kendi ülkemizde de uygulanması için faaliyetler yürütmektedir (Tüğen ve Özer, 2008:7-8). Bu bağlamda Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından ilgili diğer tüm kurum ve kuruluşların katılımıyla 2008-2013 yıllarını içeren “Ülkemizde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulaması için gerekli çalışmaların başlatılması” stratejisi kabul edilmiş ve Maliye Bakanlığı sorumlu kuruluş olarak belirlenmiştir (Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Komisyon Raporu, 2014:31).

Ülkemiz 3 Şubat 2003 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla Avrupa Sosyal Politikaları arasında yer alan “Cinsiyet Eşitliği Topluluk Programına” katılmıştır. 2003 tarihli ulusal program kapsamında kadın-erkek eşitliğine ilişkin direktiflere uyum amacıyla yapılan diğer çalışmalar şunlardır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008:19-20, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Komisyon Raporu, 2014:35-50):

- Kadın istihdamını artırmak, kadın istihdamına yönelik engelleri kaldırmak amacıyla 2006 yılında Tebliğ çıkarılmış ve ilgili tebliğle kamuya işe alımlarda cinsiyet ayrımı tamamen yasaklanmış, işe alım süreçleri basitleştirilmiştir.

- 2006 yılında özel sektörün işe alımlarda cinsiyete yönelik ayrımcı politikalar yapmaması için İŞ-KUR'dan işverenleri bilinçlendirmesi istenmiştir.

- 6111 sayılı Kanunla işverenlerin kadın işçi çalıştırmaları söz konusu olduğunda teşvikler verilmiş, çalışan kadınların sigorta primlerindeki işverene ait giderlerin İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanması öngörülmüştür.

- Erken doğum yapan kadınlara, doğum öncesi izinlerinin doğumdan sonra kullanabilme imkanı getirilmiştir.

- Doğum yapmış kadınların çocukları 1 yaşına gelene kadar gece nöbeti verilmemesi kararlaştırılmıştır. İlgili durum yasayla güvence altına alınmıştır.

- Evli olmayan ve çalışmayan kız çocukları ölüm aylığı hakkını hemen kazanırken, erkek çocukları için yaş ve öğrenim süreci gibi durumlar belirleyici olmuştur.

- Evlilik sebebiyle gelir ve aylıkları kesilecek kız çocuklarına talep etmeleri halinde gelir ve aylıklarının 2 yıllık tutarı bir kereye özgü olmak üzere “evlilik yardımı” olarak peşin bir şekilde ödenmektedir.

- El emeğiyle ürün üretip geçimlerini sağlayan kadınlar “esnaf muafiyeti” kapsamına alınmış, bunların daha az sigorta primi ödeyerek sigortalı olabilmelerinin önü açılmıştır.

- Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan eşi vefat etmiş kadınlara her ay belli bir tutar ödenmesi öngörülmüş ve tutarlar her yıl artırılmıştır.

- Kız çocuklarının okula gönderilmesi amacıyla ayrılan ödenek tutarları önemli ölçülerde artırılmıştır.

- Yurt hizmetlerinde kız öğrencilere öncelik verilmesi kararlaştırılmış, bu konuda Kredi Yurtlar Kurumu önemli çalışmalar yapmıştır.

- Özürlü kadın ve kız çocuklarına Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından burslar sağlanmıştır.

- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslardan kadın kursiyerler önemli düzeylerde fayda sağlamışlardır.

“Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme” konusunda Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından kurum çalışanlarını bilgilendirmek ve ülkemizde uygulama olanaklarını değerlendirmek amacıyla “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Eğitim Toplantıları düzenlemekte, TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Alt Komisyonu tarafından çalışmalar yürütülmektedir.

7. Sonuç

Kadınlar hemen hemen bütün toplumlarda eşit olmayan uygulamalar ve ayrımcı politikalarla karşı karşıya kalmışlardır. Ekonomik ve sosyal anlamda erkeklerden daha düşük bir statüde görülmüşler, politika tasarımlarında dikkate alınmamışlardır. Kadınlara yapılan ayrımcılıklar gelişmiş ülkelerde daha çok işe alınma, terfi, düşük ücretle çalışma gibi durumlarda görülürken, az gelişmiş ülkelerde daha çok eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerden faydalanamama, şiddete uğrama gibi şekillerde görülmektedir.

Cinsiyete duyarlı bütçeleme kadınlar ve erkekler arasında eşit olmayan politikaları ortadan kaldırmak amacıyla ve kadının toplumdaki konumunu güçlendirmek amacıyla

yapılmaktadır. Bütçeleme sürecinde yapılan harcama ve vergi politikalarıyla kadınların erkeklerle eşit olması öngörülmektedir. Uygulanan yeni strateji mali kaynakların cinsiyet eşitsizliğini giderecek şekilde yeniden uygulanmasıdır.

Dünyadaki birçok ülke farklı seçenek ve sunumlarla bu bütçelemeyi uygulamaktadır. Bütçe BM, Dünya Bankası ve diğer hükümet dışı organizasyonlar tarafından kadın ayrımcılığının en çok görüldüğü az gelişmiş veya fakir ülkelere önerilmekte ve bütçenin uygulanabilmesi için mali yardımlar ve teşvikler verilmektedir. Her ne kadar farklı uygulamalar söz konusu olsa da ifade edilen ülkelerde kadına yapılan ayrımcılıklar tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Gelişmiş ülkelerin birçoğunda ise, gerek uyguladıkları yasalarında gerekse de programlarında kadına yönelik olumlu politikalar geçmişten itibaren söz konusudur. Fakat bütün bu uygulamaların yetersizliğinden veya etkin bir şekilde uygulanamamasından dolayı böyle bir politikanın uygulanması mecburi olarak görülmektedir.

Türkiye açısından durum incelendiğinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Alt Komisyonu tarafından çalışmalar yürütülmektedir. Sosyal güvenlik ve eğitim gibi sektörlerde kısmi başarılar söz konusu olsa da kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık konusunda tam bir başarı sağlandığı iddia edilemez. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın verilerine göre 2013'te 175, 2014'te 194, 2015'in ilk 6 ayında ise 112 kadın şiddet yüzünden hayatını kaybetmiştir. Aynı tarihle itibariyle şiddet yüzünden 47 bin 758 kadın yaralanmıştır (Bugün Gazetesi, 2005). İnsan Hakları Derneği'nin verilerine göre Türkiye'de her 4 saatte bir kadın tecavüze uğramakta ya da erkekler tarafından şiddet görmektedir. Üniversiteyi bitirmiş kadınlar da en az %75'i erkekler tarafından şiddete maruz bırakılmaktadır (Milliyet Gazetesi, 2015). Bütün bu olumsuzlukların giderilmesi, kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın kaldırılmasında mali politikaların daha etkin ve yaptırım uygulayacak şekilde uygulanması gerekmektedir.

Kaynakça

- BARTLE, John R., (2002), "The Potential of Gender Budgeting: Has its Day Come?", Panel on Democratizing the Budgetary Process, Association for Budgeting and Financial Management Annual Conference October 12, Kansas City, Missouri, USA.
- BELLAMY, Kate, (2002), Gender Budgeting, Background paper for the Council of Europe's Informal Network of Experts on Gender Budgeting, November.
- BUDLENDER, Debbie, (2001), Review of Gender Budget Initiatives, Community Agency for Social Enquiry, <<http://www.internationalbudget.org/resources/library/GenderBudget.pdf>>, (04.04.2016).
- Bugün Gazetesi, (2005), <http://www.bugun.com.tr/gundem/turkiyede-gun-gectikce-siddete-ugrayan-1913725.html>, (03.04.2016).
- Council of Europe, (2005), Gender Budgeting, Final Report Of The Group Of Specialists On Gender Budgeting (EG-S-GB), Directorate General of Human Rights. Strasbourg.
- DEMİRBILEK, Sevda, (2007), "Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik açıdan İncelenmesi", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt:44, Sayı:511.

- ELSON, Diane, (2006), Budgeting for Women's Rights, Monitoring Government Budgets for Compliance with CEDAW, UNIFEM (United Nations Development Fund for Women), New York.
- ERO & APRODEV, (2002), Concept Notes On Gender Budgeting, Gender Budgeting And The Eu Aid Effectiveness Debate, <<http://aprodev.eu/files/Trade/GenderBudgetingConcept.pdf>>, (04.04.2016).
- European Commission, (2008), "European Gender Budgeting Network", Contribution by the European Gender Budgeting Network to the Public Consultation in view of the 2008/2009 Budget Review, <http://ec.europa.eu/budget/reform/library/contributions/ng/20080415_NG_33.pdf>, (30.04.2009).
- European Parliament, (2003), Gender Budgeting - Building Public Budgets From A Gender Perspective Report, Committee on Women's Rights and Equal Opportunities, Rapporteur: Fiorella Ghilardotti, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&mode=XML&reference=A5-2003_0214&language=EN>, (04.04.2016).
- HUNT, Janet, (2000), "Gender And Economic Governance", Development Bulletin, no. 51, March.
- MERİÇ, Metin, (2007), "Feminizme Mali Bakış (Cinsiyete Duyarlı Bütçeler)", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt:44, Sayı:509.
- Milliyet Gazetesi, (2015), "Her 4 Saatte 1 Kadın Tecavüze Uğruyor", <<http://www.milliyet.com.tr/her-4-saatte-1-kadin-tecavuze-gundem-2015440/>>, (03.04.2016).
- NGONE, Diop, (2005), "Gender Budgeting For African Development", <<http://www.codesria.org/spip.php?article697&lang=en>>, (04.04.2016).
- OECD, (2002), "Budget Impact Assessments (Gender Budgeting)", Ministry of Foreign Affairs, Foreign Information and Communication, the Netherlands.
- OECD, (2005), Evaluation of General Budget Support, Inception Report 2005, A Joint Evaluation of General Budget Support.
- OECD, (2007), Gender and Economic Empowerment of Women, BRIEFING PAPER No. 3 September 2007, Africa Partnership Forum Support Unit.
- OECD, (2008), "Gender And Economic Governance", <<http://www.oecd.org/dataoecd/55/11/38599921.pdf>>, (30.04.2009).
- ROTHER, Andrea, ERBE, Birgit, FRÖHLICH, Werner, KLATZER, Elisabeth, LAPNIEWSKA, Zofia, MAYRHOFER, Monika, NEUMAYR, Michaela, PICHLBAUER, Michaela, TARASIEWICZ, Małgorzata, ZEBISCH Johanna, DEBSKI, Maciej, (2008), Gender Budgeting as a Management Strategy for Gender Equality at Universities, Concluding Project Report, Schöttner Offsetdruck GmbH, Munich / Germany.
- SARRAF, Feridoun, (2003), "Gender Responsive Government Budgeting", IMF Working Paper, WP/03/83.
- SAWER, Marian, (2002), "Australia: The Mandarin Approach to Gender Budgets," Gender Budgets Make More Cents: Country Studies and Good Practice, Editör: Debbie Budlender and Guy Hewitt (London: Commonwealth Secretariat).
- STOTSKY, Janet G., (2006), "Gender and Its Relevance to Macroeconomic Policy: A Survey", IMF Working Paper, WP/06/253.
- ŞENESEN, Gülay Günlük, (2008), "Toplumsal Cinsiyete duyarlı Bütçeleme Türkiye İçin Bir Değerlendirme", Bütçe Sürecinde Parlamento'nun Değişen Rolü Sempozyumu, Afyonkarahisar, 8-9 Ekim.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2008), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013, Ankara, <<http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/TCEUlusaleylemplani.pdf>>, (30.04.2009).
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2009), "Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Tarihçesi", <http://www.ksgm.gov.tr/Eylem_toplumsal.php>, (30.04.2009).
- Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Komisyon Raporu, (2014), Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No:14, TBMM Basımevi, Ankara.
- TÜĞEN, Kamil, ÖZEN, Ahmet, (2008), "Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Anlayışı", Maliye Dergisi, Sayı:154, Ocak-Haziran.
- UNIFEM, (2007), "What is Gender Budgeting?", <http://www.unifem.org.in/Ch_8_-_FAQs_GOI_manual_5%20June%2007.pdf>, (30.04.2009).
- VILLAGÓMEZ, Elizabeth, (2005), "Gender Budgeting in the EU", Almenara, <<http://www.genderbudget.it/doc/GenderBudgetingEU.pdf>>, (04.04.2016).
- Wales Gender Budget Group, (2003), "What is Gender Budgeting?", <http://www.assembly.wales/NAfWDocuments/cyp_3_0309_ade_01b_what_is_gender_budgeting>, (04.04.2016).
- WOMENLOBBY, (2004), Gender Budgeting, An Overview by the European Women's Lobby, February, <<http://www.womenlobby.org/Gender-Budgeting-An-Overview-by-the-EWL-2004?lang=en>>, (04.04.2016).